

OTOMAR DVOŘÁK

JOSEF PEPSON SNĚTIVÝ

Edice Český ČAS

KAREL HYNEK MÁCHA

— *Májový soumrak* —

OTOMAR DVOŘÁK

JOSEF PEPSON SNĚTIVÝ

KAREL HYNEK MÁCHA

— *Májový soumrak* —

(1832–1836)

Edice Český ČAS

OTOMAR DVOŘÁK

JOSEF PEPSON SNĚTIVÝ

KAREL HYNEK MÁCHA

— *Májový soumrak* —

(1832-1836)

**Autoři a Nakladatelství ČAS děkují městům Litoměřice
a Dubá za laskavou podporu při vydání této knihy.**

Fotografie na přední straně obálky: výhled na České středohoří z hradu Oltáříku

Portrét použitý na přední straně obálky: Karel Hynek Mácha (Jan Vilímek, České album
1890-1891)

Fotografie na zadní straně obálky: hrad Helfenburk

Fotografie na str. 2: hrad Žebrák

Copyright © Otomar Dvořák, www.otomar-knihy.webnode.cz, 2026

Copyright © Josef Pepson Snětivý, www.pepson.cz, 2026

Editor, Preface © Josef Pepson Snětivý, 2026

Photographs © Josef Pepson Snětivý, 2026

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová, 2026

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2026

ISBN 978-80-7475-585-9

Milí přátelé,

uplynul pouhý půlrok od chvíle, kdy vyšla naše kniha *Karel Hynek Mácha – Úsvit spatřený*, a už za Vámi přicházíme s jejím volným pokračováním.

Ohlas na naši „máchovskou prvotinu“ (byť jsme se samozřejmě této osobnosti tu a tam dotkli i v předchozích knihách) nás utvrdil v tom, co bylo vlastně jasné už od počátku a proč jsme se do tohoto cyklu pustili: Dílo Karla Hynka Máchy je živé i po dvou stoletích a jeho osud nedá spát přemýšlivým a kulturně založeným Čechům.

Jak vědí ti z Vás, kteří četli *Úsvit*, podívali jsme se na Hynka pohledem sice obdivným, ale současně realistickým. Pokusili jsme se ho vykreslit jako člověka, jenž se na jednu stranu, obrazně řečeno, „vznáší v oblacích“, zatímco na druhou je bytostně zakořeněn v naší nádherné krajině, kterou dokázal tak mistrně oslavit nejen slovy, ale i kresbou. Jako jinocha, který prochází životem se zasněnými očima, ale současně v určitých aspektech a momentech jedná až neuvěřitelně pragmaticky, s chladnou hlavou a střízlivým rozumem. Jako občas rebelujícího a provokujícího studenta, který horuje pro slovanství a vše vznešené, ale současně si vybere povolání právníka, které má k tomu všemu na míle daleko. Tak bychom mohli pokračovat...

...a tak také pokračujeme v *Májovém soumraku*. Ten uvádí na scénu nové přátele (pokud je toto slovo v Máchově případě vůbec na místě, neboť byl v jistém ohledu silně rezervovaný a individualistický), a především osudovou ženu: Lori Šomkovou. A přichází další antagonismus: Hynek se navenek koří ženám coby bohyním, adoruje je – ovšem k té své se chová způsobem, který vyvolává přinejmenším údiv.

Ne, nejsme tu jako samozvaní soudci, to bychom si nedovolili a ani to nemáme v povaze. Jen jsme nechtěli cokoli zamlčovat. Na-

ším cílem je vždy poskytnout maximálně plastický obraz té které osobnosti. Bez moralizování, neřkuli zatracování, ale také bez pochlebování či falešného pozlátka. Mácha byl zkrátka silný, citlivý a výjimečný mladý muž – se všemi ctnostmi i nectnostmi, které mohou být s takovým člověkem spojeny.

Současné jsou naše knihy vždy pozváním na cestu. Na cestu po naší divukrásné zemi, obdařené takovou rozmanitostí, že nám to pokaždé vyrazí dech. A tato *místa zrychleného tepu*, jak jim říkáme, jsou ještě okrášlena neuvěřitelným množstvím tu drobných, tu dominantních památek. To všechno Hynek viděl, vnímal – a zaznamenal. I my se snažíme o totéž; kráčíme v jeho stopách s očima a srdcem otevřeným.

Zveme Vás tedy do hlavního města Království českého, které je bezednou pokladnicí architektury a tajemných zákoutí. Opustíme je s Václavem IV. a jeho katem, kteří nás zavedou na Podbrdsko a Křivoklátsko. Chybět nemůže Máchův kraj, do kterého je zasažena naše nejslavnější báseň. A na závěr České středohoří, Lito-měřicko a jeho centrum, kde tak nešťastně vyhasl jeden nevšední mladý život. A kde básníkovy ostatky spočívaly po celé století, než se vrátily do *Matky měst*, která se tak stala jeho *kolébkou i hrobem*.

Vzhledem k rozsahu se nám do této knihy nevešly Máchovy nejdelší cesty – Italská a Krkonošská pouť. Věříme, že Vás jimi v blízké budoucnosti také provedeme. Totéž platí pro několik málo míst, která jsme do uzávěrky nestačili navštívit (např. Vrabinec, Ostrý u Františkova nad Ploučnicí, Střekov či Osek neboli Rýzmburk).

Nyní se už ale ponoříme do *Májového soumraku*. Jsme poctěni, že nás na této cestě doprovázíte.

Vaši poutníci časem a krajinou

Otomar Dvořák a Josef Pepson Snětivý

1.

PRAŽSKÉ STOPY
OSUDNÉ LÁSKY

Refektář bývalého kajetánského kláštera

Máchu, jenž jako správný romantik viděl veškeré dění v podobě dramatického konfliktu, lákalo divadlo. V německých překladech četl některé Shakespearovy hry, měl rád Goetha a jeho monumentální drama o Faustovi... České vlastenecké frašky od Klicpery, Štěpánka a Tyla mu oproti tomu připadaly povrchní a ubohé. Sám se pokoušel psát hry z českých dějin v shakespearovském stylu. Načal drama *Bratrovrah* o Boleslavovi, vrahu sv. Václava, a podobně nazvanou hru *Bratři*, která měla zachytit

nelítostný boj o knížecí stolec mezi sourozenci Oldřichem, Jaromírem a Boleslavem III. Zrádní bratři pro něj tehdy zřejmě byli velké téma...

Dochované začátky her a zlomky z dalšího děje ukazují, že šlo o poněkud deklamační divadlo s dlouhými, poetickými monology, ale přesto je zde cítit Máchův cit pro gradování vypjatých dramatických situací. Kdyby měl Hynek více času a prostoru pro svoji tvorbu, mohl se stát další významnou osobností mezi českými divadelními tvůrci. Tehdy však o jeho pokusech skoro nikdo nevěděl.

Zato se stal úspěšným hercem „hrdinských postav“ v Tylově ochotnické divadelní družině. Celkem vystoupil v 16 hrách, především Klicperových a Štěpánkových. Jako student ovšem nesměl hrát v divadle, a tak se skrýval za bizarními pseudonymy Milihaj, Chám či prostším Hynek.

V zimě roku 1834 zkoušela společnost novou hru od Klicpery s názvem *Kytka*. Scházeli se v Tylově bytě na rohu Truhlářské ulice. Premiéru chystali ve Švestkově domě u kostela sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí, ale Tyl nakonec získal od vlastence Jana Dobromila Arbeitera mnohem lepší prostor v refektáři bývalého kláštera kajetánů na Malé Straně. Říká se, že druhé jméno Kajetán si Tyl zvolil podle tohoto svého divadelního působiště, ale není to pravda, dostal je podle kmotra při biřmování. Je to skoro mystická souhra, že Kajetán přišel hrát ke kajetánům...

Ale zpět k Máchovi: na toho čekalo v Tylově souboru překvapivé setkání. Na jednu zkoušku přivedla dámská hvězda souboru a Tylova snoubenka Magdalena Forchheimová svou přítelkyni Eleonoru Šomkovou. Lori, jak jí říkali, se nechala kamarádkou zlákat, že se u Tyla schází sympatická a veselá společnost a ona že se tam skvěle pobaví... Protože byla hezoučká, zamlouvala se i principálovi a počítal s ní do jedné z epizodních rolí. Větší jí nemohl svě-

Dům U Červeného orla

Dnešní podoba bydlíště Šomkových: Truhlářská 1099/31

řit, protože příliš neuměla česky. K Tylovi to neměla daleko, neboť Šomkovi bydleli ve stejné (tedy Truhlářské) ulici. Otec byl válečný invalida a živil se výrobou krabiček pro kapslovnu a lékárníky. Při výrobě zaměstnával celou rodinu, která po večerech musela skládat a lepit kartonové krabičky.

Není divu, že Lori chtěla z toho stereotypu vypadnout. Ve společnosti tolika neznámých mužů se však velice ostýchala. Držela se kamarádky Magdy a jejího snoubence Tyla. Po zkoušce se celá herecká společnost vydala do své oblíbené kavárny U Suchých v domě U Červeného orla v Celetné ulici (dnes čp. 593/21). Tyl tam oběma dívkám poručil horkou čokoládu.

Lori opatrně uskrávala nápoj, který pro ni byl téměř neznámým luxusem. Vtom k jejich stolku přistoupil jeden z Tylových herců, statný, vousem přizdobený mládenec v šedém plášti s červeným

límcem, a pravil: „Jen pijte, panno, to vás v dnešním mrazu příjemně zahřeje!“ Touto praktickou poznámkou zahájil konverzaci, a než se rozloučili, stačil se dozvědět, kam dívka chodí na bohoslužbu (šlo o kostel sv. Jakuba).

Jistě už jste pochopili, že to byl Karel Hynek Mácha. Tehdy netušil, že se tento flirt brzy promění ve vztah, který ho osudově poznamená.

Lori ho uchvátila svou tváří, připomínala mu romantické kresby zasněných dívek z tehdejších básnických knih. Možná ho zaujala i její drobná, křehká postava, vyjadřující jakousi bezmocnost vůči mužskému světu a touhu být ochraňována.

Brzy přišel na návštěvu do rodiny. Tam se ukázal nepříjemný omyl, protože starý Šomek si vzpomněl, že znával z vojny nějakého Máchu, a tohle že by mohl být jeho syn. Proto neměl námitek, aby ho Lori pozvala na večeři. Ukázalo se však, že jde o úplně jiného Máchu. Už se ale nedalo nic dělat, a události běžely nezadržitelným spádem.

Hynek brával Lori na procházky po Praze; vydávali se spolu na jeho oblíbený Vyšehrad, na Petřín, do Kanálské zahrady

Eleonora Šomková-Siehnová v roce 1886

a do Stromovky, ale také třeba na tajemný vrch Ládví, kde prý bývalo pohanské obětiště a odkud se otvíral daleký výhled k Řípu a Krkonoším. Tehdy, když se rozplýval nad krvavými červánky, ho Lori uzemnila poznámkou, že se měli jít raději podívat na korunovační slavnosti, kde bude k vidění spousta skvostných šatů. Hynek ji vztekle okřikl, a večer skončil posupným mlčením a Lorinými slzami.

Básník bohužel brzy zjistil, že Lori nebude součástí jeho duše, že se za romantickou tvář skrývají myšlenky přízemní, nikoli vzletné. Navíc se nechce učit česky, milostné rozhovory musí tedy probíhat především v němčině. Ta „hloupá holka“ se mu časem znechutila, ale současně bez ní nemohl být. Byl doslova posedlý jejím tělem a svou sexuální vášní. Líbilo se mu, jak se bez odporu podává všem jeho choutkám (dokonce si pikantní detaily začal šifrovaně zapisovat do deníků). Přivlastnil si ji tak důkladně, že na ni začal šíleně žárlit. Nesnášel, aby se jí kdokoliv jen dotkl, a málem zfackoval majitele kavárny, který si dovolil vzít ji za ruku. Hraní v divadle jí zakázal, na její vystoupení ve hře *Kytka* už nedošlo. Kvůli tomu (a ovšem i z jiných důvodů) se rozhádal s Tylem a spolupráci s jeho divadlem po dalším roce ukončil.

Později Lori nutil k přiznání, kolik mužů před ním měla a s kým si dovolila intimní styk. Nechal ji přísahat nad rakví její matky... Jindy jí vyhrožoval, že se před ní zastřelí, aby ten hrůzný obraz už navždy měla před očima, nebo že zastřelí ji a pak sebe. Někdy mu dívky naopak bývalo líto, hladil ji a konejšil něžnými slůvky. Něha se u něj střídala s výbuchy vzteku.

Z tohoto vztahu už se nikdy nevymanil. Emoční nevyrovnanost mohla mít podíl i na jeho předčasné smrti. Avšak Lori z toho vinit nemůžeme.

(Otomar Dvořák)

Mácha spatřený... na Malé Straně, na Starém a Novém Městě (jakož i leckde jinde v tehdejší Praze a za jejími hradbami)

Bývalý klášter kajetánů pod Pražským hradem

Milí přátelé, pojďme se očima dnešního poutníka podívat na *pražské stopy osudné lásky* Karla Hynka Máchy.

Mnohá místa metropole jsme si představili v předchozí knize. Šlo o Újezd a Malou Stranu, Petřskou čtvrť, oblast kolem dnešního náměstí Republiky, Dobytčí trh nebo třeba Kanálku. Nyní se zaměříme na lokality spjaté s Máchovým (a Loříným) životem.

Začněme u kajetánů pod Pražským hradem, kteří – jak víte z předchozí Otomarovy kapitoly – nejsou důvodem Tylova křestního jména Kajetán.

Kajetáni, respektive theatini, se zde ocitli ke konci 17. století poté, co si získali věhlas v dnešní Praze 6, jejíž oblast se po nich jmenuje Kajetánka. Podrobně si o jejich tamějším i podhradním areálu můžete přečíst v knize *Utajené hrady a zámky IV.*, nyní tedy jen stručně.

Ludmila Benigna hraběnka Šternberková nechala nově přichozím zřídit kapli Panny Marie Einsiedelské. Stejně jako kaple Panny Marie Altöttinské na Kajetánce, i tato svatyňka měla neobvyklou podobu, byť zásadně odlišnou: krátká loď se zúženým presbytářem, nad nímž se zdvíhala věžička zvonice, stála na hranolovitém podstavci, který byl jedním bokem zaříznut do valu a svahu pod ním a spadal k jeho úpatí třemi patry. Inspirací byla mariánská kaple ve švýcarském městě Einsiedelnu.

Za josefinských reforem byl řád theatinů zrušen a odsvěcená svatyňka měla být zbourána. Naštěstí zůstala alespoň základová část, která dnes slouží jako kavárna. Přežil i sloup se sochou Panny Marie a socha svatého Václava (zajímavou historií týkající se původního sousoší tohoto světce a jeho babičky svaté Ludmily jste si mohli přečíst v Otomarově podání ve zmiňované knize).

Je škoda, že klášterní kostel Panny Marie Matky ustavičné pomoci a svatého Kajetána, obracející své průčelí do Nerudovy ulice, nebyl postaven podle smělého projektu Guarina Guariniho. Konvenčnější dílo (snad podle návrhu Giovanniho Domenica Orsiho, podle jiných se přinejmenším účastnil také Jean-Baptiste Mathey) je i tak krásné. Zvlněnou fasádou je ještě okrášlil geniální Jan Blažej Santini-Aichel. Ten ale především „dosáhl nesmrtelnosti“ vřetenovým schodištěm, které propojuje svatyni a konventní budovu. Pohled na tento nepřístupný unikát si můžete vychutnat díky fotografiím, které mi bylo laskavě umožněno pořídit.

Geniální Santiniho schodiště, propojující kajetánský kostel a klášter

Na všeobecnou oblibu theatinů, kterým vděčíme i za Brokoffovo sousoší svatého Kajetána na Karlově mostě, nehleděl, jak víme, Josef II. Budovy zrušeného kláštera měly být prodány soukromníkům, kostel byl dokonce určen k demolici! Na nátlak veřejnosti ho svěřili do správy Bratrstva Božské prozřetelnosti. Nakonec areál zakoupil Rudolf hrabě Morzin a zahájil novou etapu: v bývalém klášterním refektáři pořádal společenské akce včetně divadelních představení kočovných společností.

Jistá sláva v tomto smyslu se dostavila za nového majitele ve třicátých letech 19. století. Tehdy celý objekt získal vlastenecký lékárník a horlivý vlastenec Jan Dobromil Arbeiter a refektář nechal přestavět na stálou scénu česky mluveného divadla. A právě zde získal zázemí Josef Kajetán Tyl se svým souborem, do kterého nedlouho patřil i Mácha („upeklo“ se to snad U Komárků v Ungeltu, kam se ještě vypravíme).

Budovy kláštera už za Arbeitera sloužily jako činžovní domy. Roku 1869 je zakoupila Marie Anna Savojská, která obětavě pečovala o churavého manžela, bývalého rakouského císaře a českého krále Ferdinanda Dobrotivého, s nímž žila „ve výslužbě“ na Pražském hradě. Klášter s kostelem darovala řádu redemptoristů.

Těm byl v roce 1950 komplex zabaven státem. Na krátký čas zde byl zřízen domov mládeže a později celý areál připadl ministerstvu vnitra. Pouze kostel zůstal v duchovní správě římskokatolické církve.

Na podzim roku 2005 byl kostel s částí zahrady redemptoristům vrácen, ovšem vlastnická struktura zbytku a předchozí transakce jsou veřejnosti až překvapivě „utajené“. Rovněž tak zásadní úpravy některých objektů probíhají bez větší medializace. Nezpochybnitelně navrácený je každopádně kostel, který dnes spravuje Arcidiecézní charita Praha.

Poslední důvěrnou informaci jsem dostal na jaře 2025: bývalý klášter je přestavován na firemní prostory a (asi) byty. Součástí komplexu snad bude i bazén.

Vyústění Truhlářské ulice do náměstí Republiky.
Vpravo bývalá kasárna Jiřího z Poděbrad

Dodejme, že tento bývalý klášter údajně nebyl první volbou našich divadelníků. Mělo se hrát ve Švestkově domě na Staroměstském náměstí (kam by to měl Tyl výrazně blíž); uvádí to i kolega Otomar.

Objekt tohoto jména se mi přes veškerou snahu nepodařilo najít. A to ani u autority nejpovolnější – u Františka Rutha. Ten nejenže neuvádí žádný dům takového jména ani na Staroměstském náměstí, ani nikde jinde, ale dokonce se, byť nepřímou, nezmiňuje o tom, že by na rynku mělo být divadlo či jakýkoli vhodný sál. Podle Miroslava Ivanova se zde hrát opravdu mělo (takže nějaký sál na Staroměstském náměstí existovat musel). Jenže k tomu vůbec nedošlo, a tak nacházíme obrozené divadlo *U Kajetá-*

nů. Kromě této scény Mácha vystupoval i ve Stavovském divadle. Jeho stopy můžeme tedy v centru Prahy, bereme-li v úvahu studia a krátkou divadelní kariéru, najít na Ovocném trhu, opodál v sídle Univerzity Karlovy a o něco dále v Klementinu.

Místem, kde se – doslova i pomyslně – křížily cesty našich hrdinů, je Truhlářská ulice. Bydlel tu Tyl, u kterého se občas zkoušelo, ale především Josef a Marie Šomkovi s dětmi. Jedním z nich byla i dcera Eleonora, přezdívaná Lori.

Projdeme se touto ulicí, která nepatří mezi turistické magnety, a připomeňme si, že poblíž – v ulici Benediktské – bydlel v dětství také Ignác.

Vstupujeme-li do Truhlářské z náměstí Republiky, máme po pravé ruce budovu Palladia. O této přestavbě kasáren Jiřího z Poděbrad (původně Josefských) raději pomlčím. Pochválit lze snad jen ponechání krovu v jízdně v ulici Na Poříčí. A zmínit skutečnost, že Tyl v kasárnách pracoval jako furýr (tj. účetní). Právě v nich napsal v roce 1834 text naší pozdější státní hymny, jak o tom svědčí pamětní deska.

Vstupme do Truhlářské ulice. Hned nám nabízí několik hezkých a udržovaných fasád. Nejvíce mě zaujalo číslo 1109/5 s Černou Madonou na fasádě (ta tu ve starších dobách určitě nebyla, neboť dům nesl jméno U Bílé růže). Elegantní je protější číslo 1110/4. A zaujme rovněž portál čísla 1107/7. V tomto domě, zvaném U Biskupů, bydlel malíř Václav Brožík.

Nezpochybnitelnou královnou ulice je bývalá toleranční modlitebna (Truhlářská 1113/8), která tomuto účelu sloužila i za Máchy. Během celkové rekonstrukce byly odkryty nástěnné malby. A protože jsem měl to potěšení hrát v těchto prostorách, mohu Vám potvrdit, že objekt je půvabný a pozitivní energii vyzařující nejen do ulice, ale také uvnitř. Dům nesl název U Skalských, protože ho v letech 1616-1619 vlastnil Mikuláš Skalský z Dubu a na Slušti-

Bývalá toleranční modlitebna (Truhlářská 1113/8)

cích, vysoký hodnostář Království českého a držitel mj. Královic a Běchovic (v 17. století se dokonce celé ulici říkalo Skalská).

Protějškem této intimně působící stavby, a to v místním i hmotovém smyslu, je dominantní činžovní dům číslo 1105/11.

Drobné, pro oko příjemnější měřítko vrací do hry jeho „soused“, konzulární oddělení Velvyslanectví Polské republiky na adrese Truhlářská 1104/13 (kdysi dům U Svaté Trojice). A mezistupněm ke znovunastolené monumentálnosti je pěkný zelenkavý dům číslo 1103/15 (U Chládků či U Zahradníčka). Pravda, oběma objektům „dýchá“ na záda zadní objekt, který je k nim – ve snaze maximálně využít lukrativní prostor – necitlivě „přilepen“.

Následují udržované a vkusné, avšak ničím neupoutávající fasády. Snad jen nápaditější průčelí čísla 1100/21 (dům U Sebmaršů), s portálem ozdobeným sochami, stojí za zmínku.

A když už pomalu opouštíme Truhlářskou tam, kde ji střídá Petrské náměstí (středobod dalšího Máchova dětského okrsku!), upoutá nás neoklasicistní fasáda domu číslo 1099/31 (původně zvaného U Boží tváře). Udává se, že v době seznámení s Hynkem bydleli Šomkovi v čísle 1099/II. Římská číslovka označuje Nové Město – a číslo 1099 hovoří jasně. Neméně jasný je ovšem fakt, že Lori by své bydliště nepoznala. A to vinou postupných přestaveb, podobných těm, o jakých jste si přečetli u Máchovy Benediktské ulice v předchozí knize.

Zmiňuji ještě sousední, nenápadný městský dům U Petržilků s modrou fasádou – Truhlářská 1098/33.

O Tylovi vím jen to, že bydlel *na rohu* – vzhledem k zaměstnání v kasárnách snad na opačném? Rovněž tam se oproti jeho časům vše změnilo k nepoznání. O Tylově bydlišti bohužel mlčí i Ruth.

Naopak náš další cíl, jímž je ulice jménem Celetná, si alespoň částečně dochoval půvab prošliých časů – včetně těch Máchových. Nás zajímá jediná adresa: Celetná 593/21.

Ano, stojíme před domem U Červeného orla, za Máchových časů s kavárnou U Suchých, kde se nad šálkem horké čokolády seznámili Hynek a Lori; ta, jak vzpomínala, *měla sotva sedmnácte let*. Možná si vzpomenete, že jsem v úvodu předchozí knihy naznačil, že Máchův rodný dům U Bílého orla a jeho soused U Červeného orla nejsou jediné dva domy U „Nějak barevného“ orla, o kterých je v souvislosti s autorem *Máje* řeč. Nyní tedy máme „orlí trojici“ kompletní.

Jde o původně gotický dům (dochovaly se dva sklepy), kterému se říkalo U Jelena v kotli (nebohé zvíře prý bylo vymalováno na fasádě). Ten byl barokně přestavěn počátkem dvacátých let 18. století. A právě ve zbarokizované, dnes už neexistující podobě ho viděl Mácha. Zásadní, tentokrát klasicistní přestavba se totiž konala až dva roky po jeho smrti. A to podle plánů Jana Ripoty,

Zahrada domu U Svatého Václava v Celetné ulici,
propojeného s domem U Červeného orla

plodného (a také velmi laskavého) architekta a stavitele (z jeho četných počínů jmenujme dvojduům Vyšehradské kapituly či klášter kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského v Řepích). Dnes tedy spatřujeme klasicistní fasádu, okrášlenou plastikou dvouhlavého červeného orla. Jediné, co zbylo z té dřívější, je římsa mezi druhým a třetím patrem. Jde o pozůstatek korunní římsy původní dvoupatrové stavby.

Když od Ripotovy přestavby uplynulo šest let, tedy v roce 1844, převzala kavárnu U Suchých rodina Carmineových. Dům jí patřil až do vyvlastnění v roce 1952. Již v osmdesátých letech 19. století propojili tento objekt s vedlejším domem U Svatého Václava (Celetná 594/19). Ten si dodnes zachoval zahradu, což není v těchto za-

Část Týna u východní brány. V levém domě se žlutou fasádou (před kostelem sv. Jakuba Většího) bývala Komárkova kavárna

stavěných končinách žádná samozřejmost. Je nepřístupná, ale díky svému štěstí a pohotovosti Vás mohu pozvat fotografií k nahlédnutí.

Popíjelo a klábosilo se i v nedalekém Ungeltu. A to v Komárkově kavárně, kterou bychom našli na adrese Týn 636/6. Původní objekt byl po husitských bouřích (nejspíš jejich vinou) v roce 1425 zpuštěl. Mezi mnoha dalšími majiteli zmiňme hraběcí rod Vrbnů.

V kavárně bychom v roce 1835 natrefili nejen na Máchu a Tyla, ale rovněž na Čelakovského, Tomíčka (tedy dva pozdější „katy“ Máchovy nejslavnější básně!), Šumavského, Malého, Jablonského, Šafaříka, Arbeitera, Palackého a Riegera (dva posledně jmenovaní se tu dokonce seznámili). Dům, ve kterém je nyní hotel a restaurace, stojí při východní bráně, vedoucí z ulice Malá Štupartská (nejedná se

Jedna z místností bývalé Komárkovy kavárny

o průjezd domu 646/1, ale o bránu v pravé části domu 645/3). Podle Rutha na ní býval (za něj už neexistující) obraz sličné dívky a lebk-
ky. Tu prý doprovázel (v jeho době dochovaný) nápis *Marnost nad marnost a všechno je marnost*. Výzdobu brány završovalo písmeno L – snad proto, že za císaře Leopolda I. byla opravována zdejší celnice.

Vypravil jsem se na inkriminovaná místa znovu, abych propá-
tral všechny detaily. Východní brána, vedoucí do Ungeltu z Malé Štupartské, je skutečně ozdobena císařskou korunou s vnořeným písmenem L. Sličnou dívku a lebku nevidím – což je ovšem logické, když tu nebyly už za Františka Rutha. Nespátřuji ani jím uvá-
děný nápis se třikrát opakovaným slovem *marnost*. Domnívám se, že již také zmizel...

...ale jen do okamžiku, než jsem prošel celým Ungeltem a vyšel branou opačnou, ústící do Týnské. Nápis je totiž tady! Pan Ruth se tedy zmýlil, když jej umístil do brány východní, přičemž ve skutečnosti je v západní. To uvádím jen pro upřesnění – a v úctě k olbrímímu dílu, které po sobě zanechal.

Miroslav Ivanov uvádí důvod, proč vlastenecká společnost opustila kavárnu U Suchých: bylo tam prý hlučno, soustřeďovali se v ní kupci, přijíždějící z venkova do Prahy, postupně převládla atmosféra uzavíraných obchodů a na odiv dávaného bohatství... U Komárků, ve dvou nízkých místnostech, se dalo mnohem lépe debatovat „mezi svými“.

Tato má návštěva mě obdařila ještě jedním šťastným momentem, který obohatil tuto knihu: Díky laskavosti personálu můžete vidět na fotografii prostory, kde – jak si Mácha poznamenal – se *producíroval pan Božek na fortepianu* a on sám *poprvé mluvil s* (jakousi) *Lízi* (tento zápis z 1. října 1835 nesvědčí o tom, že by se v době vztahu s Lori příliš omezoval).

Jen pár kroků je to odsud ke kostelu svatého Jakuba Většího, který zaujímá roh Jakubské a Malé Štupartské. Tato nádherná svatyně má důležité místo v příběhu seznámení dvou mladých lidí – Lori a Hynka.

Druhý jmenovaný se totiž otázel, kam že to dívka chodí na mši. Odpověď zněla, že právě sem. Na to básník okamžitě zareagoval, že on také.

Nepochybuji o tom, že si to vymyslel. Při krátkém zamyšlení či pohledu na mapu dáte dohromady dobrou desítku svatyní, kam by to měl ze svého bydliště na Dobytčím trhu blíž (přičemž ke svatému Ignáci jen pár metrů). A nevíme nic o tom, že by měl jakýkoli vztah ke kostelu svatého Jakuba Většího či ke kněžímu, který tam sloužil mši svatou. Zkrátka jen pohotově využil příležitosti.

Kdyby byla bývala obdobně pohotová (a odvážná) také Lori, byla by pozvedla obočí a otázala se: „A jak to přijde, že jsem vás

Nápis v západní bráně Týna

tam nikdy neviděla?“ Takto byl kontakt navázán – a věci příští se rozběhly svým tempem.

Jakubský kostel k tomu přišel „jako slepý k houslím“ (ačkoli Hynek na příští bohoslužbu samozřejmě dorazil a po ní se zdvořile otázel, zda může přijít Lori navštívit). Což ovšem neznamená, že bychom měli toto epizodní máchovské dějiště opominout. Vyniká totiž i v Praze, která je sakrálními areály tolik bohatá.

Tento kostel považuji za jeden z nejkrásnějších sakrálních prostorů u nás. Pyšní se nejen čestným titulem basilica minor, ale též skutečností, že jde o třetí nejdelší chrámovou stavbu v metropoli (po katedrále svatého Víta a kostelu Panny Marie Sněžné).

Klášter minoritů s kostelem založil král Václav I. v roce 1232 na místě už existujícího dvorce. Svatyně v dnešní dispozici se

Kostel sv. Jakuba Většího a jeho interiér

Jedna z elegantních přestaveb na pražské Parukářce neboli Kapslovně.
Pro původní areál vyráběl Lořin otec krabičky

zvolna rodila o necelé století později; Jan Lucemburský začal stavět protáhlou bazilikální stavbu o třech lodích a dvou průčelních věžích. V souvislosti s ním uvedme, že se v klášteře konala jeho svatební hostina, když si bral Elišku Přemyslovnu. Otcovo dílo dokončil Karel IV. čtyři roky před smrtí – a po svém skonu tu byl také vystaven. Nejedná se o jedinou hlavou pomazanou, která tu krátkodobě spočinula, v roce 1577 v kostele našel dočasné poslední útočiště císař Maxmilián II.

Barokní přestavba, táhnoucí se mezi lety 1689-1739, nás ochudila o gotické tvarosloví exteriéru, ale půdorysně baziliku ze 14. století nezměnila. Průčelí kráší tři štukové reliéfy nad portály – svatý František z Assisi, svatý Jakub a svatý Antonín Paduánský od italského sochaře Ottavia Mosta. Škoda, že vinou úzké Jakubské ulice tolik nevyniknou.

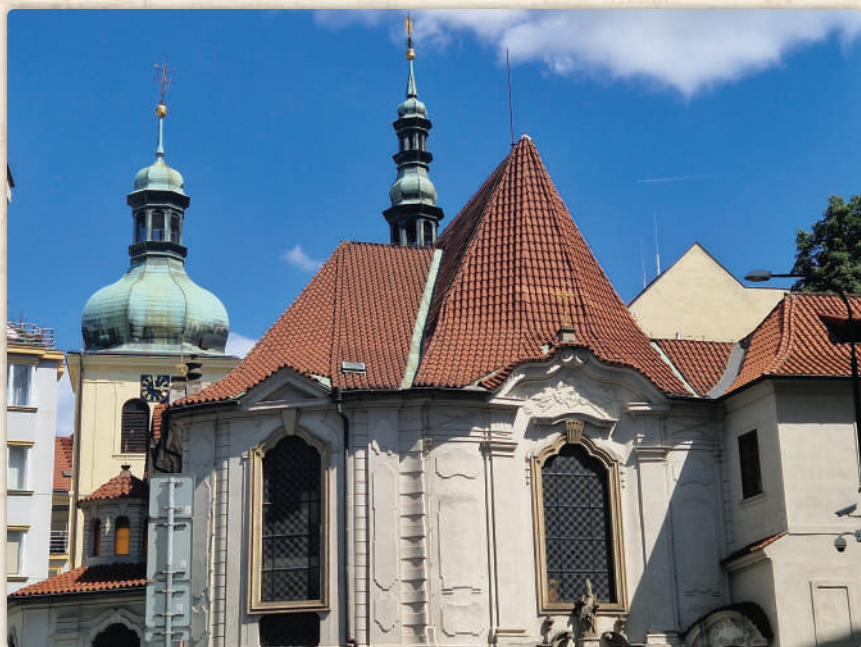
Ti, kteří prošli Máchovým či Loříným životem a jsou pohřbeni na Olšanech: Antonín Strobach, Marie Bittnerová a Václav Kliment Klicpera

To nám však bohatě vynahradí interiér, doslova nabitý barokní nádherou, o níž se podělili špičkoví umělci své doby – malíři Václav Vavřinec Reiner (obraz *Umučení svatého Jakuba* na hlavním oltáři), Petr Brandl (podepsán pod čtyřmi oltářními obrazy), Jan Jiří Heinsch a Michal Václav Halwach; a sochaři Johann Bernhard Fischer z Erlachu a Ferdinand Maxmilián Brokoff (přenádherný náhrobek Jana Václava Vratislava z Mitrovic). Můžeme obdivovat celkem 21 oltářů, barokní tribuny nad bočními loděmi, pilastry z umělého mramoru, zdobené štukaturami... a nástropní malby na klenbě hlavní lodi. Ty zobrazují výjevy ze života Panny Marie, jakož i *Oslavení Nejsvětější trojice*, a namaloval je František Maxmilián Voget.

Abychom se neomezili jen na baroko: vzácnou památkou je pozdně gotická polychromovaná socha Piety na hlavním oltáři. Pochází z doby kolem roku 1500 a přežila požár v roce 1689. Socha je i jinak životaschopná: když ji podle pověsti chtěl jakýsi zloděj, který se nechal tajně zamknout na noc v kostele, obrat o navěšené dary, chytila ho za ruku a držela ho až do rána. Nenechává končetina byla pobertovi useknuta a v kostele dodnes visí na řetízku.

Ubohá Lori nemá ani vlastní hrob – a její náhrobní destičku musíme doslova vynést na světlo!

Kostel sv. Vojtěcha; v pozadí zvonice

I druhá zdejší legenda je pochmurná. Nejvyššímu českému kancléři Janu Václavu Vratislavu z Mitrovic se zdál zvláštní sen: že ve spánku zdánlivě zemřel, ale poté znovu obžil. Vystrašený šlechtic požádal lazebníka, aby mu po smrti probodl srdce jehlou. Věrný služebník, zarmoucený pánovým skolem, však nedokázal tomuto přání vyhovět. Mitrovic prý skutečně skonal jen zdánlivě – a v hrobce obžil; rány víkem rakve do náhrobního kamene nikdo neslyšel... Když se pak minorité dozvěděli o jeho předsmrtné obavě, odstranili náhrobní kámen – a vedle otevřené rakve uviděli teď už opravdu zesnulého hraběte s tváří, kterou poznamenala hrůza.

Nevím, zda Mácha znal tyto ponuré příběhy (právě takové mu byly obzvlášť blízké!), ale po mši u svatého Jakuba už nic nebránilo

Interiér kostela sv. Vojtěcha

tomu, aby se začal o Lori ucházet. Jde o méně známý a „seriózními“ máchovskými ctiteli spíše opomíjený, a přitom zajímavý střípek do mozaiky jeho osudového vztahu.

Následuje tedy seznámení s Lořinými rodiči v jejich bytě v Truhlářské ulici. Josef a Marie byli podle mého názoru slušní, v dobrém slova smyslu normální lidé. Nezkrotný, výjimečný a – ano – postupem času stále silněji uzurpátorský a dominantní Hynek mezi ně vpadl jako zcela cizorodý element. Byť nemusíme pochybovat o tom, že se zpočátku, než si získal důvěru rodiny a než k sobě připoutal Lori, držel zkrátka.

Otec byl vyučený knihař, ale později, už jako válečný invalida, se musel živit něčím méně vzletným: vyráběl krabičky. Pro pražské lékárníky, ale především pro kapslovnu Sellier & Bellot, síd-

V pozadí na oltáři socha Panny Marie Zderazské v kostele sv. Vojtěcha

Křtitelnice v kostele sv. Vojtěcha, použitá při křtu Máchova syna

lící na Parukářce. A protože Parukářku ve svém *Deníku* zmiňuje i Mácha (aniž by v té souvislosti uváděl nastávajícího tchána), vypravme se na krátkou procházku.

Jedna část žižkovského Vrchu svatého Kříže se stejnojmenným parkem nese jméno Parukářka. A to po viniční a hospodářské usedlosti, kterou bychom našli mezi dnešními ulicemi Jeseniova a V Kapslovně. Současného poutníka oblaží vkusný objekt Pod Parukářkou 39/4, a hlavně bývalá kancelářská budova kapslovný z režného zdiva, která je opravdu pěkná (V Kapslovně 2767/2). Místní názvy připomínají *Továrnu na střelné zápalky a náboje Sellier & Bellot*. Kromě obou objektů evokuje industriální – a velmi výbušnou! – minulost i komín. A proč původně Parukářka? Protože bývalou viniční usedlost (réva se tu pěstovala už od doby

Karla IV.) zakoupil začátkem 19. století parukář Jan Hrabánek. Název Parukářka se tudíž užíval od roku 1804, takže byl v Máchově době relativně nový – a přesto už běžně používaný.

Hynek píše doslova: *Šel jsem okolo Parukářky dvoru do Prahy.*

A odkud že to tehdy šel? Z oblasti, již vévodí Olšanské hřbitovy. Mácha uvádí název *Novoměstský hřbitov*. Olšanské hřbitovy začaly sloužit jako hlavní pohřebiště pro Nové, ale i Staré Město pražské v roce 1786. Našeho hrdinu, zdá se, mocně přitahovaly (jakož i jiné krchovy). V tomto případě bylo vše umocněno faktem, že se z vyvýšených míst dalo dohlédnout do dálky – a to měl velmi rád (o procházce na Ládví, pokažené hádkou s Lori, jste si přečetli v předchozí kapitole).

Onoho 16. září 1835, kdy jistě panovalo krásné babí léto, si suggestivně zapsal:

V odpoledních hodinách chodil jsem po kopcích nad novoměstským hřbitovem. Krásná jest tam odtud vyhlídka na Prahu; obzvláště při východu a západu slunce skvějí se obkličující Prahu hory v temnomodrých a růžových barvách. V dálce k půlnoci Milešov a Košťál. Snad odlehlost jejich, snad vyvýšenost jejich na růžovém nebi, co touhu moji budí při spatření jich; touhu do dálky, či touhu do výše.

Člověka až zamrazí, když si uvědomí, že hleděl k regionu, který se za pouhý rok stane poslední zastávkou jeho pozemské pouti (byť si to tedy samozřejmě neuvědomoval a jde o pouhou náhodu).

Nás na Olšanech zajímá hrob jednoho z Máchových přátel a spolupoutníků. Antonín Strobach, právník a politik, poslanec Říšského sněmu a dokonce epizodní pražský purkmistr (v bouřlivé době jara 1848), našel místo posledního odpočinku na „adrese“ Hřbitov Olšany III, oddělení 6, hrob 259. Strobach byl mj. vášnivý cestovatel – a snad právě proto si ho Mácha vybral jako druha pro svou Italskou cestu.

Kostel sv. Štěpána a přilehlá rotunda sv. Longina

Interiér kostela sv. Štěpána

Dodejme, že ani jemu osud nevyměřil dlouhou životní pouť: zemřel pravděpodobně na skrytou srdeční vadu v pouhých dvačtyřiceti letech. Psal se tehdy rok 1856... a předpokládám, že byl původně pohřben na Malostranském hřbitově. Jenže to už neplatí (není to jediný případ známé osobnosti, podobně byly přeneseny např. Erbenovy ostatky). Strobachův hrob je prostě na Olšanech. A přesto je všude stále uváděn Malostranský hřbitov. Spolu s faktem, že nejen v Praze, ale ani v celé České republice nenajdete jedinou Strobachovu ulici či náměstí, to jen dosvědčuje, jak si u nás „vážíme“ zasloužilých osobností. Strobachovi po boku spí svůj věčný sen jeho choť Františka, rozená Durasová – odtud příbuzenství s litoměřickým justiciářem Durasem, Máchovým prvním i posledním zaměstnavatelem.

Na Olšanech je uložena ještě jedna osobnost, o které se v této kapitole později zmíním: herečka Marie Bittnerová. A to spolu

s manželem a hereckým kolegou Jiřím. *Maruška*, jak je Bittnerová na náhrobku nazývána, bohužel předčasně zemřela spolu se svým dítětem při porodu v roce 1899.

A do třetice muž, kterého na stránkách máchovských knih opakovaně uvádíme: Václav Kliment Klicpera. Ten Máchu výrazně přežil – zemřel až v roce 1859 – a na Olšanech mu o rok později pořídili náhrobek *ctitelé české dramatické musy*.

Pokud jsem si ve Strobachově případě posteskl, že je u něj chybně uváděno místo pohřbení, chudinka Lori je na tom výrazně hůř. Pravda, dočítáme se, že byla uložena na Vinohradský hřbitov. Jenže to je asi tak všechno. Nemá ani vlastní hrob!

Nacházíme se v oddělení 3, před číslem 178. Kdybychom nevěděli, že je cíl naší cesty právě zde, nic bychom nepoznali. Jde totiž o hrob rodiny Zedníčkovy. Teprve po odhrnutí zeleně na náhrobku se zjeví do té doby zcela skrytá, zjevně neudržovaná deska s téměř nečitelným nápisem: *MÁCHOVA LORI. Eleonora Šomková, provdaná Siehová, 1817 – 1891*

Věru smutné...

... stejně jako Lořin životaběh. Po několika letech s Máchou, která byla (mírně řečeno) jako na houpačce, přišel v krátkém sledu skon jejího snoubence Hynka i synáčka Ludvíka Karla. Pravda, později se na ni usmálo štěstí. Zmohla se na vlastní niťářský krámek, a především se jejím druhým partnerem (a tentokrát už manželem) stal policejní úředník František Sieh.

Seznámili se během vyšetřování jakýchsi rodinných záležitostí (snad sporu mezi Lořiným otcem a bratrem), které vedl právě Sieh. Je zajímavé, jak je tento muž popisován zcela rozdílně. Podle některých před námi stojí ušlechtilá osobnost, jiní v něm vidí div ne hubitele českého národa. Svě „ano“ si řekli v roce 1849; není pravda, že se *provдала do ciziny*, jak píše Miroslav Ivanov, odchod z Prahy přišel až později.

Ze svazku manželského nevzešlo potomstvo – a zdá se, že ani příliš dobrého. Sieh byl možná schopný policista a přinejmenším slušný, ne-li (alespoň zpočátku) milující manžel. Jenže jeho životní styl neodpovídal příjmům, nadělal dluhy... a ačkoli s ním Lori putovala na jeho další působiště (Krakov a Lvov), nežili prý po nějakou dobu spolu, takže jí po jeho smrti nebyla přiznána vdovská penze. Tak praví jeden pramen; druhý tvrdí, že se vrátila do Prahy až po Siehovu smrt.

Žila pak se sestrou v maličkém bytě na Vinohradech – a hádky byly podle rodinného svědectví na denním pořádku. Snad jedinou radost jí dělala neteř Marie Bittnerová, o které jsem se už zmínil v souvislosti s hrobem na Olšanech. Její předčasné smrti se naštěstí nedežilo; sama odešla z tohoto světa ve věku 74 let dne 1. října 1891. A o dva dny později byla pohřbena na Vinohradském hřbitově.

Ted, když už víte, kde nebohá Lori leží, můžete přijít s tichou vzpomínkou na ženu, která to v životě opravdu neměla lehké. Utrpení prožila víc než dost – a Máchovi ctitelé vskutku nešetřili nepochopením, ba odsudky, dokonce už za jejího života.

Musíme opět kategoricky zopakovat: Za to, že nenaplnila původní Hynkovy představy, které do ní na počátku vložil, ani v nejmenším nemohla. Stejně tak nedokázala chápat jeho mentalitu, zjitřenou emocionalitu a prudké střídání nálad (byl by to nadlidský úkol i pro mnohem inteligentnější ženu). Zejména období od skonu milované maminky po Hynkovu smrt (tedy od jara do podzimu 1836) pro ni bylo utrpením.

To začalo zřejmě hned po skonu paní Šomkové. Máme tu tradovanou, v Máchově dopisu Hindlovi popsanou scénu půlnoční přísahy u rakve Lořiny matky. Pokud něco takového vůbec proběhlo, divím se, že se Lori, těhotná a dlouhodobě týraná, zcela nezhroutila. Že se tak nestalo, připisuji spíše než její odolnosti faktu, že

si tuhle ponurou příhodu Mácha vybájl. Podtrhuje to i zmatený, podle mého názoru záměrně mnohoznačný popis (byť přiznávám, že podobně stylizoval i jiné partie dopisů). Buď jak buď, Lori ztratila 5. května 1836 nejmilovanějšího a nejbližšího člověka.

Vše, co jste si právě přečetli, prosím neberte jako nějaké pomlouvání Máchy, ke kterému bych neměl dostatečné podklady. Ty mi pohříchu dodal právě on – ve svých zápiscích a dopisech. Je příznačné, že úplně poslední písemnost představuje jeho dopis Lori, datovaný 2. listopadu 1836. Nejen v něm se projevuje jako ten, kdo své nastávající zcela bez ostychu nařizuje a vyhrožuje přísnými tresty, pokud jeho příkazy a zákazy oslyší. Jde o pomyslný vrchol dlouhodobého trýznění, kterému Lori vystavoval. To si řekněme bez obalu – a se znalostí reality. Na kategoričnosti pak dopisům přidává často používaná němčina, kterou *lieber Ignaz* (jak ho nešťastná milenka titulovala) používal až do posledního okamžiku (pravda, i proto, aby Lori vše pochopila).

Možná se na mě za předchozí odstavce budete zlobit, ale bez nich by nebyl Máchův reálný obraz úplný. A především jsem se jimi chtěl Eleonoře Šomkové omluvit za všechny ty útoky a urážky, které se na ni za života i posmrtně snášely. *Bezvýznamné řemeslnické dcerce*, jak ji trapně nazval Arne Novák, bylo téměř podsouváno, že nese spoluvinu na Hynkově předčasné smrti!

Vztah nezůstal bez následků. Dne 2. října 1836 (leckde uváděné datum 1. října je chybné) se z něj zrodil synáček Ludvík Karel Schomek (matka byla v matrice zapsána jako Eleonore Schomek).

O tři dny později byl pokřtěn v kostele svatého Vojtěcha. Za kmotry mu šli Máchovi soupevníci, Vám již známý Antonín Strobach a František Břetislav Trojan (uvidíme se s ním na Týřově). Prakticky hned poté se Mácha definitivně zabydlel v Litoměřicích, zatímco Lori se musela uchýlit *nahoru*, tedy k jeho rodičům na Dobytčí trh.

Kostel sv. Ignáce a jeho interiér

V této souvislosti je třeba říct i další nepříjemnou skutečnost: Máchovi rodiče, kteří jinak v celém příběhu vystupují pozitivně a sympaticky, hleděli na dívku svrchu a příliš náklonnosti jí neprojevovali. Platí to zejména pro básníkovu matku, která se v Hynkovi viděla a domnívala se, že „má na víc“ a že mu „ta holka zkazila život“. Bylo to krajně bezohledné a nespravedlivé. Lori, která jen o několik měsíců dříve přišla o svou největší oporu – maminku –, se ocitla v nepřátelském prostředí. To jí navíc Hynek kategoricky zakazoval opouštět.

S malým a od samého počátku churavým synkem musela zažívat muka. Největší starosti jí jistě dělal Ludvíkův zdravotní stav. Ten nevěstil nic dobrého. Mácha, věren svému patosu, už začal fantazírovat o krásném hrobě na Olšanech. Projevil se však také jako starostlivý otec a v noci z 15. na 16. října 1836 vyrazil ostrým tempem (částečně možná i běžel) z Litoměřic do Prahy, aby potomka spatřil. To bylo také naposled, kdy se setkal s Lori. Následovaly už jen dopisy, ve kterých bychom marně hledali lásku či alespoň soucit (snad s výjimkou zmínky o nevyspání kvůli synkovi). Z Máchových řádků na nás doslova křičí rozkazy a zákazy...

Bohužel, Ludvík Karel svého předčasně zemřelého otce dlouho nepřežil, hned napřesrok umírá. Další potomky, jak víte, Lori v manželství s Františkem Siehem neměla.

Navštivme místo křtu. Kostel svatého Vojtěcha najdeme na Novém Městě pražském, v ulici nazvané logicky Vojtěšská; dal jméno Vojtěšské čtvrti. Hmotově je méně tradiční – asymetrický a dvojloďný –, ale velmi půvabný. Oproti jiným pražským svatyním (mám na mysli např. kostel svatého Jakuba Většího, o kterém jste si přečetli v této kapitole) mu zůstal i větší okolní prostor, díky čemuž vynikne jeho krása. Součástí sakrálního okrsku je zvoniče s cibulovou střechou a pěkná fara, stavebně propojená s kostelem, s dochovanými gotickými a renesančními prvky ve sklepech.

Na povrchu pak hostí Foerstrovu síň (u svatého Vojtěcha nacházíme stopy vícerych hudebníků, nejen Josefa Bohuslava Foerstra, ale rovněž jeho otce Josefa a také Antonína Dvořáka, zdejšího varhaníka). Fara si udržela i zahradu, v létě 2026 s vegetací poněkud bujnějšího rázu.

Kostel byl za socialismu skrytým centrem lazariánů, soustředěných kolem faráře (a tajného biskupa) Kajetána Emiliána Matouška.

To nejčennější se nachází v interiéru svatyně, která byla založena snad ještě ve 13. století coby farní kostel osady Jircháře (odkud byla jakási *modrooká holka*; s tou se na sebe podle Máchových zápisků zahleděli, a možná nejen to). Jde o pozdně gotickou sochu Panny Marie Zderazské, umístěnou v čele boční lodi na novogotickém oltáři. Ke svatému Vojtěchu byla přenesena ze zbořeného kostela svatého Petra a Pavla u kláštera křižovníků Božího hrobu na Zderaze.

A zadruhé zmiňuji cínovou křtitelnici, obdařenou českým nápisem z roku 1493 (víko je pozdější). Právě ta byla využita během křtu Máchova syna.

Svatba se měla konat 8. listopadu 1836 – a týž den byl Mácha, za účasti mladšího bratra Michala, pohřbíván v Litoměřicích. Hynkova mladšího sourozence bych chtěl znovu vyzdvihnout. Podle všech svědectví (a především podle jeho skutků, kterými za bratrova života i po něm osvědčil lásku k němu a oddanost jeho odkazu) šlo o nesmírně skromného a laskavého muže. Skoro by se chtělo říct, že Ignác a Michal tvořili dokonalé protiklady!

Uvědomuji si to tím silněji, když čtu Máchovy instrukce ke svatbě. „Vyniká“ mezi nimi kategorický zákaz účasti jakýchkoli Lořiných přátel. Pokud by se snad odvážila tento bod přestoupit, trest oproti dřívějším výhružkám ještě vystupňoval: nejenže by už nikdy nespatriila jeho (na tuto představu už byla jaksi zvyklá), ale ani synáčka, kterého by jí odebral a svěřil chůvě.

Krematorium Strašnice, kde byly Máchovy ostatky krátce uloženy po přenesení do Prahy

Obřad se měl konat v kostele svatého Štěpána. Ten nechal založit Karel IV. spolu s Novým Městem pražským a přikázal, aby vykonával funkci farního kostela pro horní část Nového Města (pro spodní byl určen kostel svatého Jindřicha a svaté Kunhuty). Postaven byl poblíž románské rotundy svatého Štěpána (později zasvěcené svatému Longinovi). Stavba se protáhla na celé půlstoletí (1351-1401).

Kdo zná tuto živou a hustě zastavěnou část Nového Města, ten musí hodně napnout fantazii, aby si představil tehdejší rozsáhlý pozemek kolem kostela (zahrnoval většinu prostoru mezi ulicemi Štěpánská, Ječná, Na Rybníčku a Žitná). Pokrýval ho veliký hřbitov (jen při morové epidemii v roce 1502 prý pojal více než 15 000

mrtvých) a farní zahrada. Fara, která si zachovala vzhled po vrcholně barokní přestavbě kolem poloviny 18. století, dodnes kráší roh Štěpánské a Žitné ulice.

Současnou podobu získal kostel po novogotické přestavbě ve druhé polovině 19. století podle návrhu Josefa Mockera (jde např. o předsíní či helmici – vysokou stanovou střechu věže s nárožními věžičkami; dodejme, že celou regotizaci připisují jiné zdroje architektu Füsselovi). Všimněte si také dvou kaplí: Kornelská kaple byla přistavěna v poslední čtvrtině 17. století k jižní stěně lodi, a narušila tak do té doby pravidelný půdorys; a kapli Branbergerů najdete vně východní stěny – vznikla tu koncem třicátých let 18. století a jde o otevřenou niku, která není přístupná ani zevnitř, ani zvenčí.

V interiéru na Vás čekají mj. špičkové malířské práce Matěje Zimprechta (v Kornelské kapli i na hlavním oltáři) a Karla Škréty (na některých vedlejších oltářích).

Venku si prohlédneme dva objekty. Prvním z nich je zvonice, kterou si už docela dobře můžeme představit v prostoru bývalého hřbitova. Je kamenná a vystřídala svou dřevěnou předchůdkyni v letech 1601-1604. Rekvizice přežil jediný zvon, zato prastarý – jmenuje se nepřekvapivě Štěpán a ulil ho novoměstský zvonař Jiří v roce 1490.

Druhým je rotunda svatého Longina. Kdyby stavby uměly mluvit, žalovala by na kostel, že se kvůli němu musela vzdát původního zasvěcení: patrocinium svatého Štěpána z ní bylo přeneseno na tehdy nový kostel, a ona se musela spokojit se svatým Longinem. Přitom je výrazně starší než sousední gotický kostel, stála tu už počátkem 12. století. Nové zasvěcení ovšem není náhodné: ostatky tohoto světce přivezl Karel IV. z Itálie.

Tvrdí se, že zde bývala už pohanská svatyně; křesťanská rotunda pak sloužila jako farní kostelík osadě Rybníčku. Při založení Nového Města pražského a kostela svatého Štěpána ustoupila ve více směrech do pozadí, ale je skvělé, že se nám na tomto velmi expo-

novaném místě zachovala vzácná a stará památka. Měla to několikrát „nahnuté“ – za josefinských reforem byla odsvěcena a dehonostována tím, že v ní byl umístěn sklad, několikrát jí hrozila demolice... Naštěstí se našly osobnosti (třeba František Palacký), které ji vždy zachránily. A po poslední opravě a úpravě okolí se hezky vyjímá v malém parčíku.

Vraťme se ke kostelu svatého Štěpána. Je zajímavý i tím, že na jeho stěnách a na zčásti ještě existujícím hřbitově (jeho poslední pozůstatky zmizely kvůli výstavbě základní školy) bylo svého času napočítáno 209 náhrobních desek a malovaných erbů z dřívějších epitafů! Dodnes je cesta okolo kostelní fasády putováním kolem krásných náhrobků. Z celé plejády šlechtických, kulturních či vědeckých osobností jmenujme brusiče drahokamů Ottavia Miseroniho z Lisonu, o němž jste si mohli přečíst v souvislosti s Císařským mlýnem v knize *Utajené hrady a zámky III.*, a Bohem obdařeného sochaře Matyáše Bernarda Brauna, kterého ctím natolik, že jsem svému mladšímu synovi dal jméno Matyáš Bernard. Jeho ostatky tu spočívají od roku 1738, kdy geniální tvůrce zemřel. Naneštěstí bylo v roce 1902, kdy byl kostel opravován, v hrobce nalezeno tolik rakví, že se tu jeho nepodařilo identifikovat...

Dodejme, že u svatého Štěpána jako mladý vokalista působil pozdější litoměřický biskup Augustin Bartoloměj Hille, obrovská (a v našich poměrech „právem zapomenutá“) osobnost, se kterou se ještě setkáme na Ronově. A vzhledem k tomu, že o kostele svatého Štěpána mluvíme kvůli plánované Máchově svatbě, zmiňme, že právě zde se ženili např. Bedřich Smetana, Miroslav Tyrš či Dvořákův zeť Josef Suk.

Hynkovi osud přichystal na 8. listopad 1836 úplně jiný obřad...

... a pak už jen rekviem v kostele svatého Ignáce, jen pár desítek metrů od Máchova posledního pražského bydliště na Dobytčím trhu. Ten jsme si, včetně svatyně, představili v předchozí knize.

Básníkovy ostatky pak 102 let spočívaly na litoměřickém hřbitově. Když byly v roce 1938 přeneseny do Prahy, ocitly se na chvíličku poblíž Lořiných – v Krematoriu Strašnice. A abychom měli Hynkovo posmrtné putování úplné: zkoumání je podrobili odborníci v Antropologickém ústavu Univerzity Karlovy (snad i tehdy platila adresa Viničná 1594/7).

Od roku 1938 tedy máme Máchu opět v Praze, na Vyšehradském hřbitově. Z osobností zde pohřbených zmiňme, s ohledem na něj, například politika a právníka Aloise Pravoslava Trojana (se kterým se setkáme v Knovízi), nakladatele Jaroslava Pospíšila (syna Jana Hostivíta Pospíšila, do jehož knihkupectví Mácha chodíval) či kněze Antonína Marka zvaného Libuňský jemnostpán, kterého navštívil během Krkonošské pouti a jehož *Logiku neboli Umnici* tolik uznával.

Ale abychom nekončili tuto kapitolu smutně, neřkuli pohřebně: Jak se v této knize ještě dočtete, Mácha dovedl být také empatický, ba soucitný pozorovatel, čtivě v tomto smyslu zaznamenávat – a psal i vtipně. Člověka napadne, že tak činil tehdy, když (možná nevědomky) odhodil svou pózu rozervance a přestal být, jak ho viděl Tyl, *trapič a sebetrapič*.

Do těchto projasněných chvil spadá i jeho popis Hvězdy v *Deníku* – a fiktivní rozhovor o ní. V něm nechybí (jako „nezbytná“ rekvizita) nově vyoraná lebka, ale ani *zelená ještěrka z traviny nízké...* a přítel, kterému Hynek humorně vysvětluje, že vlastně ne-*lže*, když místo slibovaných *obrazů z Prahy* dodá *obrazy z Hvězdy*. Vypravme se tedy spolu s ním do této krásné obory – a uvědomme si, že tehdy ležela nikoli v metropoli, ale za jejími hranicemi; jinak by dialog nedával smysl. Podrobně se Hvězdě věnuji v knize *Utajené hrady a zámky III.*, zde tedy stručněji.

Oboru v lese Malejově, který už od roku 993 patřil Břevnovskému klášteru, kázal zřídit v roce 1534 Ferdinand I. Tehdy se

Máchova pražská kolébka i hrob: rodný dům
U Bílého orla na Újezdě a náhrobek na Vyšehradě

ještě nejmenovala Hvězda, ale Nová královská obora (pro odlišení od Staré v Bubenči). Od počátku sloužila honitbě, později – po dokončení Hvězdy – i k slavnostním příležitostem.

Jako klenot do diadému do ní nechal letohrádek vetknout Ferdinandův syn, taktéž Ferdinand, přízviskem Tyrolský; snad podle vlastního plánu. Pověst praví, že od počátku koncipoval Hvězdu zejména jako útočiště pro sebe a svou milovanou Filipínu rozenou Welserovou. Ještě méně realistická – byť půvabná – je legenda o tom, jak to zamilovaný párek narafičil na císaře Ferdinanda I.: ten prý při lovu v oboře dostal žízeň – a z křoví se v tu chvíli vynořila pohledná dívka a podala mu džbán s vodou. Panovník, okouzlen Filipíninou krásou, z jejích rukou přijal osvěžující nápoj a uznal i morganatický sňatek svého syna.

Současně se zahájením stavby letohrádku byla na pozemku pod ním vymezena okrasná, nikdy nedokončená zahrada, a v té pak vystavěna sala terrena s jedenácti otevřenými arkádami; Bonifác Wolmut, autor oné známější na Pražském hradě, tuto míčovnu u Hvězdy dokončil roku 1558, čímž se stala jednou z nejstarších takovýchto staveb u nás. Škoda, že se z ní u obranné zdi dochovaly jen zbytky (není divu, když byla v 18. a 19. století používána jako konírna). Dále byla vyhloubena studna a osazena voliéra.

Krátce před svým definitivním pádem, 18. května 1610, tu Rudolf II. uvítal Jana Jiřího I. Saského.

K bitvě na Bílé hoře nejprve poznamenejme, že Fridrich Falcký jako by si místo své osudné porážky přivolal. Nejde o to, že se tu dne 31. října 1619 zastavil spolu s chotí a doprovodem, když směřoval do Prahy, poobědval zde a byl slavnostně uvítán – to bylo s ohledem na trasu logické (a jen tím navázal na obdobný Matyášův čin v roce 1611). Avšak nedlouho před bitvou, v létě 1620 (snad na svátek svaté Markéty, podle jiné verze „koncem léta“), zde při lidové slavnosti lezl pro obveselení dvora na stromy, vy-

Letohrádek Hvězda

bíral ptákům hnízda, juchal a tančil s „obyčejnými“ venkovankami – a vůbec se choval bujaře a nevázaně. Opravdu si nebyl vědom nastávajících hrozeb? Nebo jen předstíral veselost a zaháněl chmury? Kdo ví...

Ohňostroj toho večera byl jedním z posledních (rádoby) bezstarostných momentů „zimního krále“ v Praze a za jejími branami. Naopak ke skutečné radosti měli o něco málo později důvody velitel ligistických vojsk vévoda Maxmilián I. Bavorský a císařský vojevůdce Karel Bonaventura hrabě Buquoy, kteří v letohrádku strávili noc po bitvě.

Rovněž není divu, že když po potlačeném povstání přijel do Čech poprvé Ferdinand II. – bylo to roku 1623 –, nechal se přivítat a pohostit také zde. Následně si (jistě s velkým gustem)

Jednou z dalších pozoruhodných staveb obory Hvězda je studniční domek Světlíčka

nechal ukázat nedaleké bojiště a popsat průběh (ano, řekněme to otevřeně!) nedlouhé šarvátky na Bílé hoře.

Toto střetnutí, odehrávající se v blízkém sousedství (přičemž pravé křídlo stavovského vojska na začátku leželo přímo u ohradní zdi a některé oddíly dokonce uvnitř obory), stejně jako válečná vřava let následujících, zasadily lokalitě těžké rány.

Posledními šlechtickými nájemci obory, která mezitím zažila i období totálního přemnožení daňků či proměny některých částí v pole, byli František Václav hrabě Clary-Aldringen a Josef Jan Maximilián hrabě Kinský. Pragmatický císař Josef II. pak na počátku své vlády předal letohrádek vojenskému eráru, a objekt začal sloužit coby skladiště střelného prachu (muniční skladiště bylo zrušeno až roku 1874 a do té doby byl jakýkoli odstřel zvěře z pochopitelných důvodů zakázán).

Obora jako taková však byla hned po Josefově smrti a po nástupu Leopolda II. opět zpřístupněna veřejnosti; nepřístupná a střežená byla jen prachárna a její bezprostřední okolí, zatímco vůkol probíhaly bujaré a hojně navštěvované veselice. To je onen Máchův *lid do Hvězdy spěchající* – takže *celá Praha je ve Hvězdě*.

O dalších osudech obory i jejího středobodu a o drobných památkách na její ploše i v nejbližším okolí si přečtěte ve zmiňované knize *Utajené hrady a zámky III*. A pokud jste tu nebyli, určitě se sem vypravte! Obora je nejen místem, kam putujeme k letohrádku nebo za poučením o klíčových událostech našich dějin. Nabízí krásná přírodní zákoutí – jen na přitažlivé dívky se džbánem, které by na mne vykoukly z bujné vegetace, jsem zatím neměl štěstí.

Totéž platí pro zvěř. V této souvislosti mě pobavilo, když jsem se dočetl, že v devadesátých letech minulého století tu bylo napočítáno několik zajíců a bažantů a jeden (!) kus srnčí zvěře. Tak asi proto. Nemusíme však smutnit: zachoval se záznam z honu v roce 1866, kterého se zúčastnilo devět lovců a jedenáct honců.

Ti všichni dohromady se mohli „pochlubit“ celkovým úlovkem pěti zajíců. A když se do obory vypravili znovu, odnesli si celkem dva zajíce a jednoho bažanta!

Rozmanitá fauna ovšem v lokalitě nechybí: například podzemní prostory (jistě i romantickou Štolu 1 nedaleko studničního domku Světlička na vodovodní štole Světluška) obývá hned několik druhů netopýrů. A jako pikantní kuriozitu uvádím, že se ve druhé polovině 19. století v dolní části obory nacházela sběrna brouků – puchýřníků lékařských (*Lytta vesicatoria*). Jde o *španělské mušky*, používané k výrobě afrodiziak.

Mácha se tohoto unikátního zařízení nedožil – ale jak ho známe, myslím, že by jeho účel schvaloval!

(Josef Pepson Snětivý)

BLOUDĚNÍ S KATEM A KRÁLEM VÁCLAVEM IV.

Hrad Valdek

Někdy kolem roku 1828 si Mácha s nadšením přečetl senzační literární novinku od hradeckého gymnaziálního profesora Václava Klimenta Klicpery. Pan profesor byl už tehdy proslulý jako autor rozverných divadelních komedií, jenže tohle bylo něco nového a zcela nečekaného. Povídka z české historie... Nebo snad skutečnost? Autor v mystifikační předmluvě tvrdí, že jde o překlad staročeského rukopisu z 15. století, který našel v truhle nějakého vetešníka na jarmarku. Poté začíná vyprávět tajemný, tragický pří-

běh, jehož hrdiny jsou Johana, dcera správce komárovských hutí Bleskoty, a její snoubenec Kulovín, purkrabí z hradu Valdeka. Posléze se objeví tajný milenec, krásný lovec, o němž Johana netuší, že je to sám král Václav IV., pobývajícím zrovna na hradě Točnicku. Snad proto se povídka jmenuje *Točník*.

Klicpera tímto dílkem doslova otevřel cestu k českému historickému románu ve stylu anglického romanopisce Waltera Scotta. Mácha povídka *Točník* velice nadchla a hned začal přemýšlet, že by vytvořil něco podobného, že by ten kratičký příběh rozvinul do velkolepého románového cyklu. Samozřejmě, že se chtěl na dějiště Klicperovy povídky osobně podívat.

Přišlo mu vhod, že na filosofii tehdy studoval Karel Havlík, syn z měšťanské rodiny v Žebráku, velký vlastenec a nadšený organizátor ochotnických představení. Nebyl to sice žádný „romantický rozervanec“, ale Mácha mu velmi důvěřoval; považoval ho za jednoho z mála upřímných a seriózních lidí. Velmi rád se nechal pozvat na velikonoční pobyt do Havlíkova městečka, kde jako by se nacházela jakási „líheň buditelů“ (Šebestián Hněvkovský, bratři Jan a Vojtěch Nejedlý, muzikant Josef Vorel aj.). Mácha dokonce údajně vystoupil s místními ochotníky v Klicperově hře *Jan za chrta dán*.

To ovšem není tak podstatné jako výlety, které podnikal s místními přáteli na impozantní dvojici hradů Žebrák a Točník. Je to jedno z mála dvojhradí v Čechách a na Moravě. Mácha si samozřejmě zajímavou kompozici obou sídel neopomněl nakreslit do svých *Hradů spatřených*. Jeho první návštěva se patrně váže již k roku 1831. Vracel se sem poté ještě několikrát, postupně prozkoumal bližší i vzdálenější okolí. Připomeneme si to v závěrečné kapitole.

Zcela ho uchvátila tajemná, divokým pralesem zarostlá a kamenným mořem obklopená zřícenina hradu Valdeka, skrýva-

Nepřístupný hrad Jivno na dobové rytině

jící se na výběžku hory Berance nad údolím Červeného potoka, na pokraji pohoří Brdy. Jen chatrná dřevěná lávka vedla přes hluboký, do skály vylámaný příkop, nad nímž se tyčily temné zdi s podsaditou válcovou věží. Podle pověstí se tu zjevovaly různé zlověstné bytosti; atmosféra strachu a brutality, která čišela z těch trosek, Mácha zcela uchvátila.

Jako by i další osud zříceniny, určené k zapomnění v zakázaném vojenském pásmu (a dokonce kvůli tomu vymazané z turistických map), souzněl s dávným krvavým prokletím. Dnes vyhlíží hrad mnohem pokojněji, je pohodlně přístupný po asfaltové silnici od obce Neřežína, a díky péči spolku *Hrad Valdek*, který spolupracuje s vojenskou správou a památkáři na záchraně hradních trosek, se znovu vrací mezi atraktivní památky.

Mácha se vydal i na protilehlou stranu kotliny, oddělující Brdy od Křivoklátské vrchoviny. Uchvátil ho hrad Křivoklát a rozhodl se, že právě tady započne svůj velkolepě koncipovaný historický román *Kat*. Oním katem je míněn legendární osobní popravčí krále Václava IV., kterého prý panovník nazýval svým kmotrem a podnikal spolu s ním, v převleku, bujará tažení po pražských putykách, tržištích a hampejzech. Když se vládci někdo znelíbil, dal se mu poznat ve svém majestátu a příteli katovi přikázal, aby neprodleně vykonal hrdelní trest. Jde samozřejmě o dobové pomluvy, které měly ukázat krále jako zvrhlíka, prostopášníka, opilce a zločince. Tyto historky barvitě rozvedl renesanční kronikář Václav Hájek z Libočan, jehož kronika byla Máchovou oblíbenou četbou. Ve skutečnosti jde o naprostý nesmysl: blízkost kata byla pošpiňující i pro obyčejného člověka, natož pro hlavu pomazanou!

Mácha ovšem postavu Václavova kata romanticky prohloubil, udělal z něj levobočka posledního Přemyslovce Václava III., jenž žije s pocitem křivdy a touží po pomstě a po trůnu, na který má dle své představy nárok. Místo toho však slouží králi z jiného rodu

První dějiště zamýšleného románu *Kat*: Křivoklát

v nečestné a pošpiňující roli. Je prodchnutý cynismem, pohrdá životem, a přesto i on touží po lásce a něčem vyšším a důstojnějším. Z krvavého bahna marně hledí ke hvězdám...

Podobným typem je i Václav, jenž úteký a pitím projevuje svou nechuť k vládě, ale současně je ješitný a v případě potřeby nechá zahřmít svůj panovnický majestát.

Na jaře roku 1834 (od 20. února do 27. března) vycházely v Tylově časopise *Květy české* na pokračování jednotlivé kapitoly historické povídky *Křivoklad* (tak se psal Křivoklát podle obrozeneckého pravopisu). A příběh zaujal! Byla to snad jediná z Máchových prací, která byla bez výhrad přijata, líbila se čtenářům, a dokonce i kritika naznačovala, že z Máchy by mohl být „český Walter Scott“. Je fakt, že děj *Křivokladu* je velmi akční, dobrodružný, pojatý dramaticky, takřka filmařským viděním. Ano, je to skoro filmový scénář. Popis záběrů je doplněn dialogy postav...

Mácha otevírá scénérii pohledem do lesní rokle, zaplněné hustou mlhou (tyto mlhy jsou pro zdejší okolí řeky Berounky příznačné). Slyšíme rány dřevorubeckých seker, staletý buk padne přes úzký úvoz jako most. Dřevorubci se baví o zmatcích v Praze, o tom, že král Václav snad upadl do zajetí panstva. Vtom zaslechnou dusot kopyt, v úvozu se zastaví skupina ozbrojenců, cestujících na Křivoklát, která v mlze zabloudila. Jeden z dřevorubců se nabídne, že je tam zavede. Přitom si povšimnou, že skupina ozbrojených jezdců vede ve svém středu jako zajatce dva podivné muže... Efektní začátek, že?

Z dalšího vyprávění je zřejmé, že Mácha zdejší krajinu podrobně znal:

Nedlouho jedouce tímto ouvozem, uslyšeli hučení potoka, i brzy vyjeli na malou lučinu, kde se scházely spády sedmera hor. Zrovna naproti nim stál dřevěný kříž a podle něho vedla ouzká skalnatá pěšina na kopec. Nad ní, vzhůru do kopce, vlálo husté lískové křoví; pod ní byl hluboký, kolmý sráz, tím hlubší a hlubší, čím výše stezka po hoře vedla. Po příkré straně bylo silné, zde onde již přerážené zábradlí, za nímž na některých místech jednotlivé trní zakvítalo. Hlouběji šerily se vrcholy jedlí, ostatní jich dílové tratily se v mlze...

Na úzké strmé stezce, po níž mohou koně stoupat jen v řadě za sebou, se Václav pokusí o útěk a svrhne svého strážce do hlubiny. Je to však marné, útěk se nezdaří. Zbrojnoš zvaný Honza Nebojímse pád náhodou přežil. Zachytil se v trnitých větvích šípkového keře na srázu.

Následuje cestovatelská rada:

Na temenu hory dělí se stezka v několik rozcestí; jeďte prostředním, až uvidíte z nejvyššího pahorku nalevo vystupovati z mlhy věže hradu Hyvny (dnes Jivna). Dále na západ na vysokém kopci rozložitý javor; mezi oběma, právě uprostřed, naleznete širokou silnici, po té se dáte nalevo, a přivede vás až před brány hradu křivoklátského.